

plant daar gebracht zouden hebben. Dit had ik ook reeds gedacht en het lijkt mij zelfs zeer waarschijnlijk. Zeeuwsch-Vlaanderen is eigenlijk polderland; ik stel mij voor, dat het bosch van de Bijenorchis vroeger een slikplaat was, die toen zelden onderliep, allicht reeds begroeid was met houtgewas en waar de trekvogels dikwijls kwamen rusten. Deze hadden dan in Frankrijk of in Portugal mogelijk tusschen de uitgebloeide bijenorchissen gezeten en de stoffijne zaden tusschen de veeren gekregen. Daar alle bloemen van de anders zoo veranderlijke plant precies gelijk waren, lijkt het mij wel waarschijnlijk dat ze alle uit één zaadje afstammen en kruisbestuiving heeft bijna nooit plaats; ik zag, dat in bijna iedere bloem de stuifmeelklompjes tot op den stempel afgezaakt waren en tegelijk een reeds verdikt vruchtbeginsel vertoonden.

Op den terugweg naar mijn kwartier vond ik langs het bouwland de blauwe bremraap (*Orobancha coerulea*), die op Duizendblad woekerde en de Kaardebol (*Dipsacus sylvertris*). Den volgenden morgen vond ik bij Schoondijke de Dubbelkelk (*Helminthia echioides*) en *Euphorbia exigua*. Dit is nu reeds het resultaat van de eerste drie dagen. Zeeuwsch-Vlaanderen blijkt voor den botanicus veel moois op te leveren. Wanneer de redactie 't mij toestaat, kan ik nog wel 't een en ander er van vertellen.

Schoondijke, Juni 1916.

C. SIPKES.

EEN VENNENTOER.

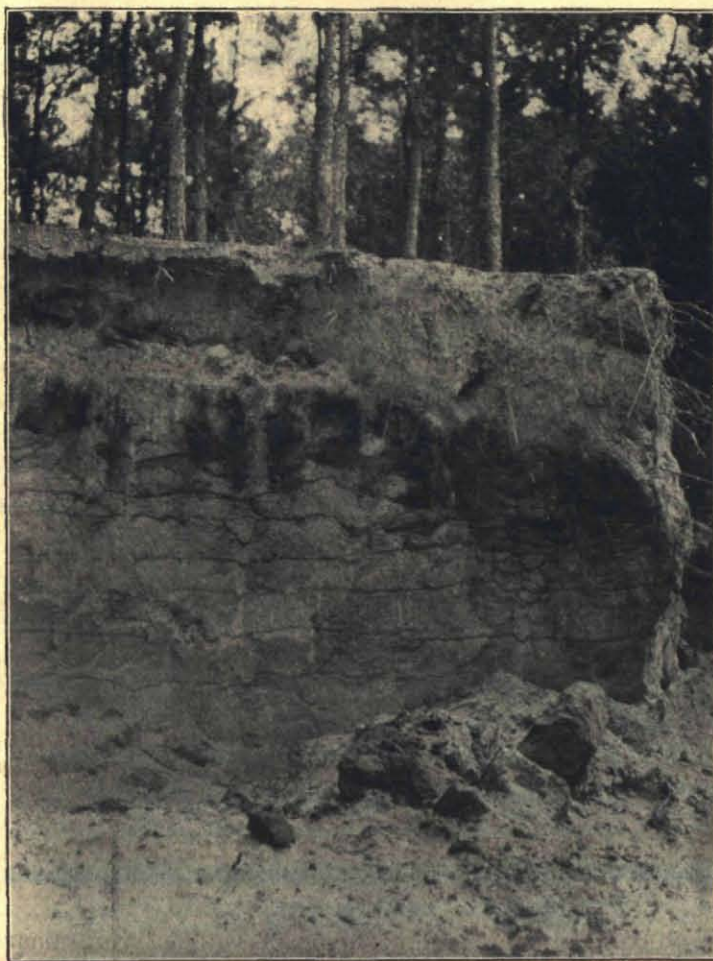
(*Vervolg van blz. 150.*)

W E hadden ons nog wel langer aan het Hildsche ven kunnen ophouden, want er is daar een groote verscheidenheid van plantengroei en het wemelt er van insecten. Vooral de steil afgesneden kant van de zandafgraving zit vol gaten van graafbijen en graafwespen. Ik ging dan ook heen met het vaste voornemen om nog eens een dag of eenige dagen op dit plekje door te brengen. Je zoudt er uitstekend kunnen kampeeren, maar 't is ook van uit de Oisterwijksche hôtels en pensions gemakkelijk te bereiken.

Onze weg leidde nu aanvankelijk langs den zuidoever van het ven, maar weldra sloegen we een zijweg in naar het zuiden, een karrespoor, beschaduwd door eiken die verderop vervangen werden door heestergewas en weldra hadden we de broekheide aan onze linkerhand. Hier hadden wij het weer spoedig druk over het grondwater, want hoewel er in den laatsten tijd geen regens van belang gevallen waren, stonden niet alleen de diepe karresporen vol water, maar blonken er overal plasjes op de heide. Van afstand tot afstand was de weg zelfs bijna onbegaanbaar en menigmaal zaten onze rijwielen tot aan de assen in den modder. Zoodra echter de weg maar even steeg, een of twee decimeter

boven dat grondwater, dan werd het pad droog en hard en merkten kleine, droge stuifzandplekjes het spoor der paarden. Zoo was het over de heele vlakte: droog zand en waterplassen met zeer weinig niveauverschil. De grond was echter niet drassig te noemen, de bodem van die plassen was hard genoeg en van veenvorming was maar weinig te bespeuren. We hadden nog moeite genoeg

Het Zandprofiel bij het Rietven. (Zie blz. 148).
Foto E. A. LOEB.

om wat flinke pollen veenmos te vinden om voorloopig onze karretjes te reinigen, toen we naar wij meenden definitief het droge hadden bereikt.

Die natte hei was voornamelijk begroeid met *Erica* en wijd uiteenstaande dennetjes. Op de natte plekken wuifden de witte vlokken van het wollegras of zag men het oranje van honderden bij honderden bloeiende planten van het cipelgras, *Narthecium ossifragum*, ook beenbreek geheeten. Een enkele klokjesgentiaan vertoonde zich er tusschen, maar over het algemeen was de flora er toch niet zoo rijk, als we op een zoo vochtige plek mochten verwachten. Een van ons opperde de veronderstelling, dat deze vlakte nog

niet zoo heel lang stuifzand zou zijn geweest en pas kort geleden afgeblazen was tot op het grondwater. Dan hadden er echter ook nog jonge heuveltjes in de buurt moeten zijn, en dat was zoo niet, want op alle heuvels in de buurt waren boomen of althans stompfen van minstens vijfenzeventig jaar oud te ontdekken. Die heuvels begonnen pas bij het Hildsche ven en bij

de Duivelsberg; de vlakke strekte zich nog kilometers ver uit naar het zuiden.

De vraag waarom zich dan in al dien tijd hier geen hoogveenlagen en hoogveenkussens hadden gevormd werd gereedelijk beantwoord met behulp van een oud boertje, die genoeglijk in zijn driewieler met mooi versierd paard voorbij kwam toen we een poosje rustten bij de zeepijnen aan het eind van de Gemeende.

Onder meer vroeger wij hem of er tegenwoordig nog wel in deze buurt turf gebaggerd of gestoken werd en of daardoor dan veenputjes of vennetjes ontstonden. Neen, dat was heelemaal niet het geval, maar wel brandde men in de heele streek nog plaggen en werd de heideplag ook voor strooisel in stallen en als bouw materiaal gebruikt. En toen wij nu verder gingen, den Voerdijk langs naar Oirschot zagen wij overal de gevolgen van dat plaggensteken. Waar geen dennenaanplantingen waren aangelegd groeide niets dan schrale dophei met wat buntgras en smeele en al was nu in deze Julidagen zoo'n dophei-heide in vollen bloei buitengewoon prachtig om te zien, toch betreunden wij deze verarming door armoede.

De geologen beweren wel eens, dat alles wat vroeger op aarde gebeurde thans ook nog voorvalt. Dat mag in 't groot misschien waar zijn, bijvoorbeeld waar het aardbevingen of vloedgolven of klimaatveranderingen betreft. Het moet echter erkend worden dat het menschelijk bedrijf zeer zeker als een nieuwe omstandigheid mag gelden en dat hij het bovenste laagje van de aarde heelemaal naar zijn zin dwingt. Dat lijkt nu op het eerste gezicht ten opzichte van al het andere wel van weinig belang, maar dat neemt niet weg dat de veenvorming in de dichtbewoonde streken der aarde zeer ernstig gestoord is. Met de planten- en dierenwereld is het natuurlijk nog duidelijker het geval, maar wij willen ons nu maar tot den bodem bepalen. Onze zwerftocht versterkte ons in de overtuiging, dat ten allerspoedigste verschillende uitgestrekte heiden hoogveengebieden aan den storenden invloed van den mensch onttrokken moeten worden, omdat wij anders onze kijk op de ontwikkeling van dergelijke formatiën geheel zouden verliezen.

De tocht langs den Voerdijk was zeer interessant. Voortdurend hadden wij aan weerszijden de lage heide, vol met plassen en dikwijls genoeg zal hier de heele vlakke één meer zijn. Kort voor de Baasd kruisten we zelfs twee vennen die met elkaar in verbinding stonden en samen een lange breede rivier leken, stroomende in de richting Zuid-Noord. Op de stafkaart waren ze aangeduid met de naam Het Goor en dergelijke gooren worden nog op menige plaats in Brabant vermeld. Deze en nog andere plassen waren begroeid met het mooie Buntgras, *Molinia* en zullen als zij met rust gelaten worden, gaandeweg nog mooie beltheiden kunnen opleveren.

De bosschen van de Baasd gaven ons een heerlijke afwisseling door hun koele schaduw en 't marktplein van Oirschot door vroolijk krijgsvertoorn. Van Oirschot naar Oisterwijk reden wij vlug langs den groote weg nog eens midden

door de natte hei en overal blonken kleine en groote vennetjes haast alle omzoomd door de oranje of gele bloemen van het Cipelgras.

Den volgenden morgen gingen we ven voor ven bekijken. Het meest was ik benieuwd naar het Diaconieven, dat wij rondom in zijn geheel hebben onderzocht. Het onderscheidt zich van al de andere vennen in het Oisterwijksche door zijn groote helderheid. De klare waterspiegel blinkt tusschen de hoge dennen. Wij weten nog niet hoe het komt, dat sommige van deze plassen zoo arm aan plantengroei zijn en het Diaconieven kan ons hieromtrent wellicht nog

De Oostpunt van het Diaconieven.

Foto E. A. LOEB.

veel leeren. Het ligt nagenoeg Oost-West en is langgerekt driehoekig, met de smalste spits in het Oosten. Daar zijn in het geheel geen waterplanten, alleen wat wier. De oever is er bezet met pollen buntgras en langs den heelen Noordkant komt daar nog waterwilg en gagel bij. Langs dien Noordoever groeien slechts twee groepjes van witte waterleliën, overigens is het er geheel helder. In den heelen Oosthoek ziet men duidelijk het witte zand van den bodem.

Naar het Westen toe wordt de toestand anders. In den Noordwestelijken hoek is een stuk geheel oerland. Het meer had daar vroeger waarschijnlijk een inham naar het Noorden, maar dat is nu geheel dichtgegroeid met pollen van

Molinia. Daar groeien ook al berkjes en gagel met zeggen en bies en de waterpartijtjes tusschen de pollen zijn opgevuld met veenmos. In den Zuidwesthoek groeit een heele rij van waterleliën met veel snavelzegge 'en de vlakke oever is bedekt met waternavel. Waar deze waternavel *in* het water groeit verheft zij talrijke blaadjes boven de oppervlakte en plaatst die verticaal naar het licht toe, wat er voor waternavelblaadjes heel raar uitziet.

Langs den Zuidoever stond een koningsvaren vlak aan 't water en een onzer wilde die van uit de plas fotografeeren, wat heel mooi had kunnen worden. Het bleek echter dat ons vennetje daar al heel dicht bij den oever meer dan mansdiep was en dat de bodem er bedekt was met een dikke laag van weeke modder. Ook borrelde er veel moerasgas op, terwijl het wateroppervlak hier bedekt was met een iriseerend laagje, allemaal aanduidingen er van dat de Westhoek van het Diaconieven een geheel ander karakter draagt dan de Oosthoek. Het heeft een zandrug zoowel langs de Noordzijde als langs den Zuidkant; deze laatste kan ontstaan zijn door opwaaiing uit het Brandven, dat daar niet ver weg ligt.

JAC P. TH.

Wordt vervolgd.

NAAR THOLEN.

EN van de gezelligste tochten gedurende de vacantiecursus der Nat. Hist. Vereeniging te Breda, is wel die naar Tholen geweest.

De deelnemers voor Tholen moesten reeds vroeg bij de hand zijn, daar de trein naar Bergen op Zoom om 6.29 vertrok. Dank zij het mooie zomerweer, wekkers en gediensstige kellners waren allen present en weldra zaten we in de voor ons gereserveerde wagons. Ondanks het vroege morgenuur zat de gezellige vroolijke stemming, die de geheele week al geheerscht had, er al in. In Bergen op Zoom moesten we een uur wachten op de tram naar Tholen, wat ons gelegenheid gaf 't stadje door te wandelen en allerlei leuke oude hoekjes, waarvan Bergen op Zoom rijk is voorzien, op ons gemak te bezichtigen.

De Zoom echter, die als een open gemetseld riool, (een anderen naam weet ik er niet voor te geven) door het stadje kronkelt, viel me niet mee.

't Uur was spoedig om en we stapten in de stoomtram, die ons naar het Tholensche veer bracht. Met zijn vijf en dertigen en nog eenige boerinnetjes in hun origineelen kleederdracht stapten we op de groote platte pont. Een sterke ebstroom trok het water van de Eendracht naar zee. Weldra hingen eenige leden, gewapend met een netje, over den smallen lagen rand van de boot in het heldere water, waarin alles tot op den bodem toe zichtbaar was te visschen. Eenige groote lappen Zeesla (*Ulva Lactuca*) werden binnenboord gehaald, maar ook mooie fijne Roodwiertjes. Met een behendigen slag gelukte het een, een vingerlangen geep te verschalken, die om zijn mooie kleur bewonderd werd. Maar lang duurde dit vischgenot niet, daarvoor waren we te gauw aan den overkant.

HEREMIETKRAB

